

Ч 515-66

М17

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

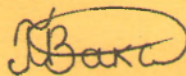
МАКСИМІВ ГАЛИНА ЗИНОВІЇВНА

УДК 796.323.2 (07)

**ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ГРИ В БАСКЕТБОЛ УЧНІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання
різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Львів – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теоретичних основ і методики фізичного виховання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор

ШИЯН Богдан Михайлович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, завідувач кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор

ЦЬОСЬ Анатолій Васильович,
Волинський державний університет імені Лесі Українки, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання;

кандидат педагогічних наук, доцент

ПРЕЗЛЯТА Ганна Василівна,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, доцент кафедри теорії та методики фізичної культури та спорту.

Провідна установа – Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, кафедра теорії і методики фізичного виховання, Міністерство освіти і науки України, м. Луганськ.

Захист відбудеться 23 лютого 2007 року о 13 годині під час засідання спеціалізованої вченої ради К35.829.01 Львівського державного університету фізичної культури (79000 м. Львів, вул. Костюшка, 11).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського державного університету фізичної культури (79000 м. Львів, вул. Костюшка, 11).

Автореферат розіслано 18 січня 2007 року

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

О.М. Вацеба

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Одним з ефективних засобів фізичного виховання учнів є баскетбол. Завдяки чималій різноманітності й доступності його вправ, усебічному впливу на організм і оздоровчій спрямованості багато вчителів фізичної культури і школярів з-поміж багатьох спортивних ігор надають перевагу вивченню саме навчального матеріалу з баскетболу. Заняття баскетболом сприяють гармонійному розвитку учнів, комплексному і різнобічному впливу на організм, покращенню здоров'я (Бабушкин В.З., 1991; Мозола Р.С., 1993; Корягин В.М., 1994; Портнов Ю.М., 2001; Поплавський Л.Ю., 2004 та інші).

Серед фахівців з баскетболу немає єдиної думки щодо визначення сприятливого віку для початку занять. Одні рекомендують починати вивчати прийоми баскетболу вже в дошкільних навчальних закладах (Адашквичене Э.И., 1980; Колоскова Н.А., 1997; Бейба Л., 2003), інші (Портнов Ю.М., 1988; Чуча Ю.И., 1996; Сарапкин А.Л., 2003) - із 7-9 років. Інші фахівці (Тихвинский С.Б., 1991, Кофман Л.Б., 1998; Волков Е.П., 2000; Сотник О., 2003) рекомендують починати вивчення баскетболу з 11-12, а то й з 13-15 років (Платонов В.Н., Сахновский К.П., 1988).

Така палітра поглядів учених позначилась і на змісті шкільних навчальних програм, які рекомендували вивчати прийоми гри в баскетбол з 5-го (1988р., 1993р.), а пізніше з 2-го (1998р. та 2001р.) класу.

Для підвищення ефективності вивчення прийомів баскетболу та гри в цілому необхідна відповідна система, яка б через цілісну рухову діяльність забезпечувала мотивацію учнів; передбачала б чітке визначення завдань і змісту навчання, засобів розвитку фізичних якостей та засвоєння технічних прийомів. Вирішити ці проблеми покликана технологія навчання.

У працях фахівців з баскетболу висвітлено питання історії, техніки і тактики гри, досліджено методику спортивного тренування, організацію і проведення змагань. Водночас технологія навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи не була предметом окремого дослідження.

Отже, актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, цінністю баскетболу як засобу фізичного виховання учня, з іншого – відсутністю теоретично обґрунтованої, ефективної технології навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи. Усе це визначило вибір теми дисертаційного дослідження: «Технологія навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилося згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001 – 2005 рр. Державного комітету молодіжної політики спорту і туризму України за темою 2.1.6 «Комплексний підхід до фізичного виховання учнівської молоді» (номер державної реєстрації 0102U005721).

Роль автора полягала у розробці технології концентрованого навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи та експериментальній перевірці її ефективності.

Об'єкт дослідження – засоби фізичного виховання школярів.

Предмет дослідження – баскетбол як засіб фізичного виховання школярів та технологія його навчання в загальноосвітній школі.

Мета дослідження полягає у розробці науково обгрунтованої технології концентрованого навчання учнів гри в баскетбол та експериментальній перевірці її ефективності.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Уточнити найсприятливіший вік початку занять баскетболом учнів загальноосвітньої школи та обгрунтувати технологію концентрованого навчання учнів гри в баскетбол.
2. Розробити технологічні схеми формування мікротехнологій навчання прийомів гри в баскетбол і самостійної роботи з їхнього опанування та мезотехнологій ігрової й тактичної підготовки.
3. Розробити систему оцінювання рівня володіння учнями загальноосвітньої школи прийомами гри та грою в баскетбол у цілому.
4. Визначити педагогічні умови реалізації технології навчання гри в баскетбол.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі **методи** дослідження: аналіз і узагальнення наукової та методичної літератури, опитування (анкетування, бесіди); біологічні методи визначення рівня соматичного здоров'я школярів; педагогічне тестування; педагогічне спостереження та педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Наукова новизна дослідження:

- уперше розроблено технологію концентрованого навчання гри в баскетбол учнів 6-го класу загальноосвітньої школи, що містить технологічні схеми навчання окремих прийомів гри в баскетбол, тактичної, ігрової підготовки та самостійної роботи;
- уточнено сприятливий вік для навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи;
- удосконалено систему тестів оцінки рівня володіння учнями прийомами гри в баскетбол та грою в цілому;
- визначено педагогічні умови ефективної реалізації технології концентрованого навчання гри в баскетбол.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані вчителями фізичної культури у процесі навчання учнів гри в баскетбол. Для цього нами розроблено поурочне планування пріоритетного використання засобів баскетболу для учнів шостих класів загальноосвітніх шкіл; визначено параметри навантаження в процесі навчання прийомів гри в баскетбол. Розроблено методичні рекомендації «Технологія навчання баскетболу учнів загальноосвітньої школи», які впроваджені у практику роботи шкіл Тернопільської області.

Результати дослідження можуть бути використані у підготовці навчальних програм з фізичної культури для учнів загальноосвітніх шкіл та навчальних посібників для ВНЗ фізичного виховання та спорту.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес студентів факультету фізичного виховання Тернопільського національного

педагогічного університету ім. В.Гнатюка (акт упровадження № 2 від 21.05.06); у загальноосвітніх школах Тернопільської області (довідка № 3 від 22.05.06).

Особистий внесок автора полягає у розробці, науковому обґрунтуванні технології концентрованого навчання гри в баскетбол учнів шостих класів загальноосвітньої школи та її впровадженні у практику. У праці, виконаній у співавторстві, авторові належать експериментальні дані та їх аналіз.

Апробація результатів дослідження здійснювалась шляхом оприлюднення результатів дослідження на міжнародних наукових конференціях «Молода спортивна наука України» (Львів, 2004 – 2006), «Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх» у контексті європейської інтеграції України» (Тернопіль, 2004), на Всеукраїнській науково-методичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, 2005), а також на загальнофакультетських та кафедральних науково-методичних конференціях Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка (Тернопіль, 2004-2006).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 10 працях, з них 9 є одноосібними. Серед публікацій 8 статей у наукових фахових виданнях України та методичний посібник «Технологія навчання баскетболу учнів загальноосвітньої школи» (2005).

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (236 найменувань, з них 14 – іноземними мовами), додатків (обсяг 116 сторінок). Робота містить 34 таблиці і 16 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 313 сторінок, обсяг основного тексту – 176 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано його мету, завдання, представлено методи, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи технології навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи**» проаналізовано проблему технологій навчання, висвітлено питання щодо сприятливого віку для початку занять баскетболом та впливу гри на організм дитини, особливостей навчання баскетболу та його місця у шкільних програмах з фізичної культури.

Аналіз науково-методичної літератури виявив, що поняття «педагогічна технологія» фахівці інтерпретують як багатоаспектне поняття: як діяльність; як науку; як процес управління; як процес засвоєння знань; як сукупність засобів; як спосіб підвищення ефективності досягнення мети; як педагогічну систему; як педагогічну діяльність; як систему знань; як

мистецтво і майстерність педагога; як модель педагогічного процесу; як процес, що забезпечує гарантований результат.

У нашій роботі технологію навчання ми трактували як частину педагогічної технології, яка містить методику навчання, організацію навчального процесу і управління ним, що забезпечують досягнення запланованого результату.

У галузі фізичного виховання і спорту такі технології розробляються, проте на даний час немає розробленої технології навчання учнів загальноосвітньої школи баскетболу.

Серед фахівців з баскетболу та шкільних методистів до цього часу немає єдиної думки щодо сприятливого віку для початку вивчення баскетболу, що позначилося на змісті шкільних програм з фізичної культури. Програмою з фізичної культури учнів загальноосвітньої школи 1993р. передбачалось розпочинати вивчення елементів баскетболу з 5 класу; програми 1998р. та 2001р. - рекомендують вивчати прийоми баскетболу вже з 2-го класу, а навчальну гру – з 6-го класу. Отже учні 2, 3, 4, 5 і частково 6-х класів повинні працювати лише над вивченням прийомів, що не викликає в них інтересу до таких занять, оскільки не задовольняється прагнення дітей грати і змагатись. Водночас, вивчення матеріалу з баскетболу частинами у різних класах не забезпечує досконалого володіння учнями прийомами баскетболу.

У другому розділі «**Методи і організація дослідження**» представлено відомості про організацію дослідження й контингент обстежених, етапи дослідження, охарактеризовано методи дослідження.

Дослідження проводилося протягом 2003-2006 рр. у чотири етапи:

Перший етап - аналітико-пошуковий (вересень 2003 – березень 2004 р.) – було присвячено теоретичному дослідженню проблеми, вивченню й узагальненню наукової літератури та документів; проведенню спостережень і бесід з учителями фізичної культури загальноосвітніх шкіл Тернопільської області.

На другому етапі - констатуючому (квітень 2004 – серпень 2004 р.) - проводили опитування (анкетування, бесіди) вчителів фізичної культури та модельний експеримент (квітень 2004 – травень 2004р.) з визначення сприятливого віку школярів для засвоєння прийомів гри в баскетбол; розробляли експериментальну технологію навчання гри в баскетбол для учнів шостого класу.

Третій етап - формуючий (вересень 2004 – листопад 2005 р.) – передбачав проведення формувального педагогічного експерименту; обробку та аналіз отриманих результатів, порівняння результатів тестування учнів експериментального та контрольного класів.

Заняття в експериментальному і контрольному класах мали спільні та відмінні ознаки. Спільні ознаки: в обох класах заняття проводили згідно з чинною програмою, за винятком розділу спортивних ігор. Відмінні ознаки: учні контрольного класу вивчали матеріал з баскетболу з 2-го класу, а учні експериментального класу не вивчали матеріал з баскетболу в попередніх класах; години, відведені на спортивні ігри в контрольному класі,

присвячувалися вивченню матеріалу з баскетболу та волейболу, передбаченого програмою для 6-го класу, а в експериментальному класі в цей час вивчали лише матеріал з баскетболу, передбачений експериментальною технологією.

Четвертий етап - завершальний (грудень 2005 – вересень 2006 р.) – включав узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків та оформлення роботи.

У третьому розділі «**Організаційно-методичні засади формування технології навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи**» подано результати опитування вчителів з питань методики навчання баскетболу учнів загальноосвітньої школи та результати модельного експерименту, які переконують, що найсприятливішим віком для вивчення гри в баскетбол є вік 12 років (6-й клас). Саме для учнів 6-го класу загальноосвітньої школи було розроблено відповідну технологію концентрованого навчання гри в баскетбол та визначено педагогічні умови її реалізації.

Оскільки опанування гри в баскетбол передбачає оволодіння теоретичними знаннями, певною сукупністю технічних прийомів гри, тактикою ведення гри, то й технологія навчання гри в баскетбол, за аналогією систем та підсистем, складається з «менших» технологій. Для кращого розуміння і тлумачення рівнів технологій ми ввели поняття «мікро-», «мезо-» і «макротехнологія». Сукупність і визначена послідовність мікротехнологій формують мезотехнології, а сукупність мезотехнологій – макротехнологію.

У нашому дослідженні технологія навчання гри в баскетбол відповідає рівню макротехнології, а технології тактичної, ігрової підготовки – мезотехнології. Відповідно технології навчання прийомів гри в баскетбол та самостійної роботи з їх опанування – мікротехнології.

Для навчання окремих прийомів гри в баскетбол ми розробили технологічну схему (рис. 1), яка використовувалася для формування технологій навчання прийомів баскетболу і передбачала низку взаємопов'язаних процедур:

◆ **Забезпечення передумов ефективного навчання прийому:**

- належний руховий досвід, який є запорукою вивчення прийому;
- необхідний рівень розвитку фізичних якостей, що гарантує успішне засвоєння технічного прийому баскетболу;
- теоретичні знання, інформація про техніку виконання прийому, його різновиди, місце і доцільність використання у грі.

◆ **Підбір ефективних форм навчання:**

- вивчення прийому на уроці;
- вивчення у процесі різноманітних самостійних занять відповідно до технології самостійної роботи.

◆ **Визначення технологічних кроків навчання:**

- конкретних завдань з вивчення прийому, що передбачає

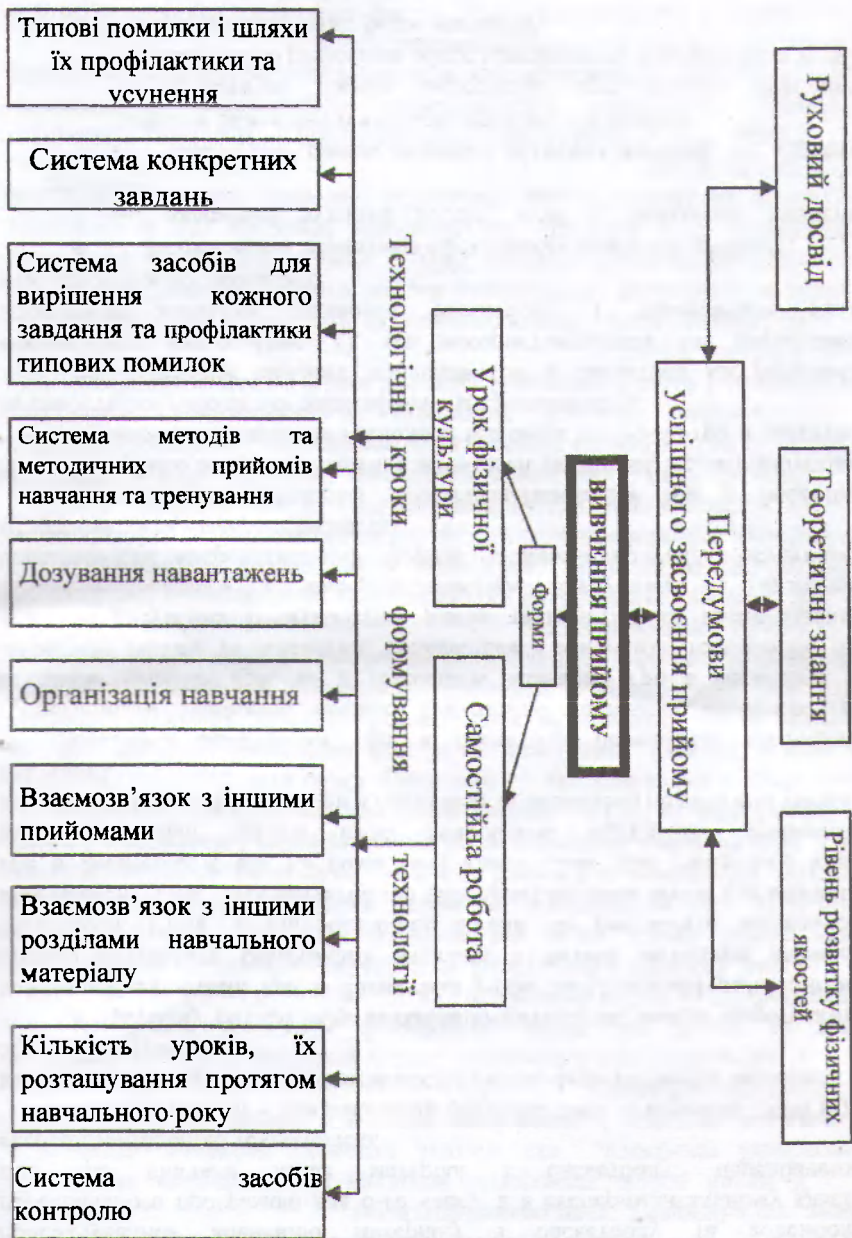

Рис. 1. Технологічна схема навчання прийомів гри в біскетбол учнів ЗОШ

забезпечення всіх сторін підготовки (фізичної, теоретичної, технічної, тактичної та ігрової);

- передбачення можливих помилок під час вивчення прийому та шляхів їх профілактики й усунення;
- засобів для вирішення кожного завдання та профілактики виникнення помилок, враховуючи позитивний перенос навичок;
- методів та методичних прийомів навчання і тренування;
- дозування навантажень;
- організація навчання;
- взаємозв'язок прийому з іншими прийомами та навчальним матеріалом інших розділів шкільної програми;
- визначення кількості уроків і їх розташування протягом навчального року;
- засобів контролю і самоконтролю.

Ця технологічна схема може використовуватися і під час вивчення інших спортивних ігор, навчального матеріалу з легкої атлетики, гімнастики, туризму тощо. Вона придатна для розробки технології навчання рухових дій дітей різного віку та статі.

Технологічна схема мікротехнологій самостійної роботи під час вивчення прийомів гри в баскетбол, яку ми розробили, складається із чотирьох взаємопов'язаних підсистем:

1. Передумови ефективної організації самостійної роботи:

- налаштованість і готовність учителя організувати і забезпечувати самостійну роботу учнів;
- націленість педагогічного колективу забезпечувати міжпредметні зв'язки;
- взаємодія з батьками у процесі організації самостійної роботи;
- психологічна готовність учнів та їхня переконаність й налаштованість на самостійну роботу;
- цілеспрямоване формування у школярів здатності до самопізнання, саморозвитку та підвищення ресурсів свого здоров'я засобами фізичної культури;
- урахування потреб та інтересів учнів під час формування змісту самостійної роботи на основі особистісно-діяльнісного підходу;
- посиленість завдань та поступовість у підвищенні навантажень;
- матеріально-технічне та санітарно-гігієнічне забезпечення самостійної роботи.

2. Підсистема засобів передбачає чотири групи вправ: засоби обов'язкового виконання з правом вибору варіантів, засоби за вибором, додаткові засоби та засоби на канікулярний час.

Усі перелічені групи засобів містять: а) вправи для розвитку фізичних якостей; б) вправи для засвоєння техніки рухів; в) матеріал, що забезпечує теоретичну підготовку; г) координаційні вправи; д) виготовлення інвентаря та обладнання.

3. Підсистема засобів контролю передбачає: а) оцінювання

теоретичних знань; б) контроль виконання технічних прийомів за допомогою тестів оцінювання техніки виконання прийомів, їхньої швидкості та влучності; в) оцінювання якості виконання координаційних вправ шляхом відтворення нових рухових дій без підготовки та з попередньою підготовкою, а також через здатність формувати нові рухові дії; г) контроль розвитку фізичних якостей за допомогою тестування; д) оцінювання якості та практичної значимості виготовленого інвентаря й обладнання.

4. Форми самостійної роботи можуть бути індивідуальними і груповими.

Технологічна схема самостійної роботи придатна для розробки технології самостійної роботи під час вивчення та вдосконалення різноманітних рухових дій дітей різного віку та статі.

Технологічна схема мезотехнології ігрової підготовки містить:

1. Передумови ефективності ігрової підготовки: необхідний рівень розвитку фізичних якостей; знання з правил ігор, техніки безпеки, техніки виконання прийомів; володіння прийомами гри в баскетбол; відповідне матеріально-технічне забезпечення.

2. Підготовчі ігри, об'єднані у три групи: ігри, що сприяють засвоєнню командних взаємодій; ігри, що формують «школу рухів з м'ячем»; ігри з використанням прийомів (на техніку, на швидкість та на результативність).

3. Навчальні ігри за спрощеними правилами (зменшена кількість гравців, розміри майданчика; з недотриманням деяких правил).

4. Ігри з ускладненими правилами шляхом обмеження кількості прийомів, які можна використовувати під час ігор; обов'язковим виконанням визначених прийомів; обмеженням функцій або виконанням додаткових функцій окремими гравцями.

Сукупність мікротехнологій навчання прийомів гри в баскетбол складає мезотехнологію технічної підготовки, а поєднання останньої з мезотехнологіями теоретичної, фізичної, тактичної та ігрової підготовки складає цілісну макротехнологію навчання гри в баскетбол (рис.2).

Успішно реалізувати технологію навчання учнів гри в баскетбол дозволяють відповідні педагогічні умови, які забезпечують позитивне мотиваційне налаштування учнів на засвоєння навчального матеріалу, усвідомлення ними потреби та необхідності у самовдосконаленні шляхом широкого використання ігрового та змагального методів; гуманізацію навчально-виховного процесу; єдність усіх сторін (теоретичної, фізичної, технічної, тактичної та ігрової) підготовки під час вивчення навчального матеріалу з баскетболу; взаємозв'язок навчального матеріалу з баскетболу з іншими розділами шкільної програми; організацію системного контролю й самоконтролю.

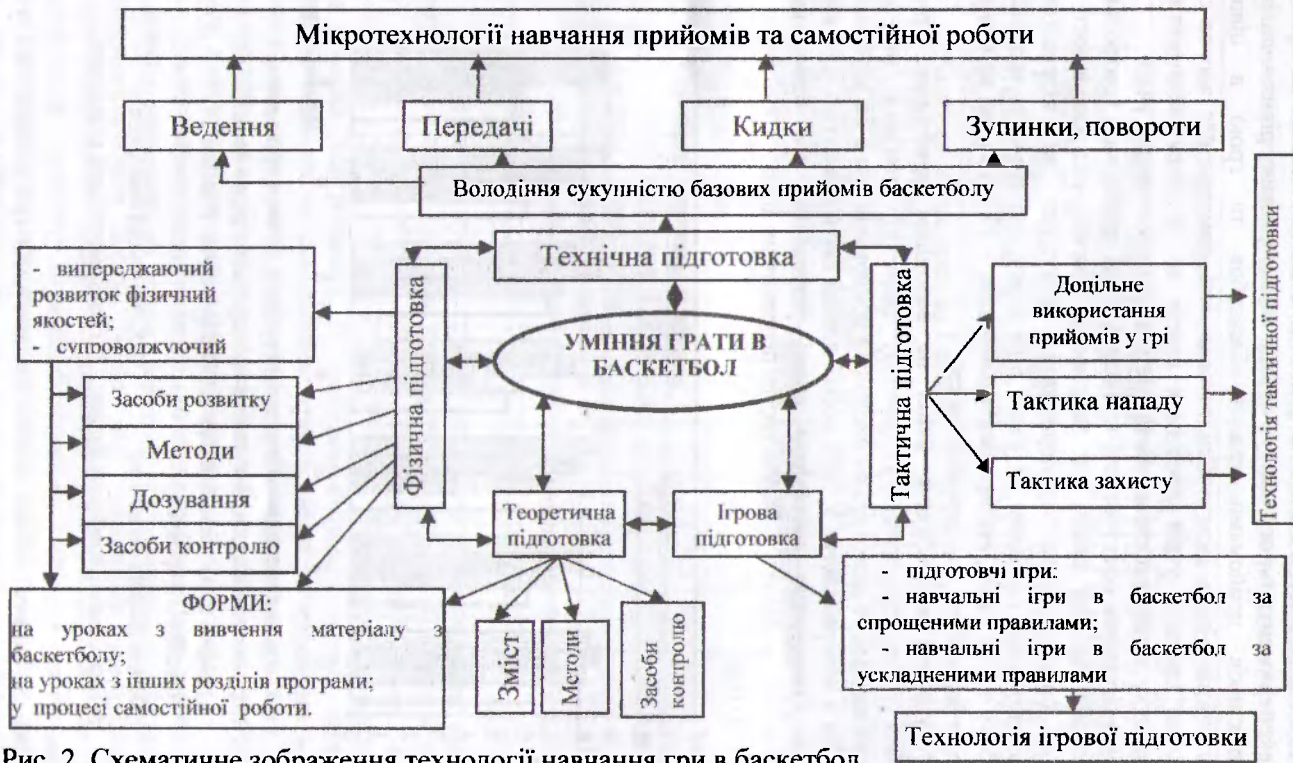

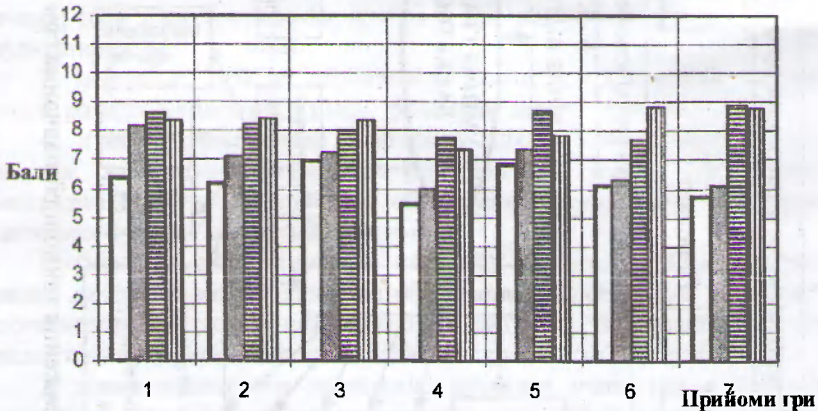
Рис. 2. Схематичне зображення технології навчання гри в баскетбол учнів ЗОШ

У четвертому розділі «Ефективність авторської технології навчання баскетболу, її вплив на фізичний стан та пізнавальні процеси учнів експериментального класу» подано характеристику рівня володіння шестикласників прийомами гри в баскетбол та грою в цілому, проаналізовано рівень фізичної підготовленості, соматичного здоров'я та пізнавальні процеси учнів дослідних класів до та після педагогічного експерименту, а також проаналізовано результати анкетування учнів.

Для перевірки ефективності технології були сформовані контрольний і експериментальний класи, які за рівнем фізичної підготовленості до початку формування експерименту практично не відрізнялися. Контрольний клас складала 28 учнів 6-го класу, які вивчали матеріал з баскетболу з 2-го класу, експериментальний клас – 27 учнів, які не вивчали матеріал з баскетболу в попередніх класах.

Результати випробувань учнів на володіння прийомами гри в баскетбол після експерименту (рис. 3; табл. 1) показали, що учні експериментального класу краще оволоділи прийомами гри в баскетбол, ніж однолітки з контрольного. У 50% тестів хлопці експериментального класу показали статистично достовірно кращі результати, ніж однолітки з контрольного, а дівчата у 78,6% тестів переважали дівчат з контрольного класу ($p < 0,05$).

1- ловіння і передачі м'яча двома руками; 2- передачі однією рукою; 3- ведення; 4- зупинки і повороти; 5- кидки двома руками від грудей; 6- кидки однією від плеча; 7- кидки з подвійного кроку.

□ Контрольний клас дівчата;   ■ Контрольний клас хлопці;
 ▨ Експериментальний клас дівчата;   ▩ Експериментальний клас хлопці.

Рис. 3. Оцінка техніки виконання прийомів гри в баскетбол учнів експериментального ($\delta=12$; $\phi=15$) та контрольного ($\delta=14$; $\phi=14$) класів після експерименту ($p < 0,05$)

Таблиця 1

Оцінка швидкості та результативності виконання прийомів гри в баскетбол учнями експериментального ($\sigma=12$; $\varphi=15$) і контрольного ($\sigma=14$; $\varphi=14$) класів (к-ть балів)

Прийоми гри		Стать	Контр.кл.		Експ.кл.		t	P
			M _x	± m	M _x	± m		
Швидкість виконання	20 точних передач двома руками від грудей в стінку з відстані 1,5 м	♂	5,2	0,43	6,45	0,68	1,91	p<0,1
		♀	4,86	0,52	6,4	0,56	2,01	p<0,1
	20 точних передач однією рукою від плеча в стінку з відстані 2 м	♂	6,5	0,69	6,6	0,69	0,08	p>0,05
		♀	4,5	0,79	6,53	0,56	2,09	p<0,05
	Ведення м'яча правою і лівою рукою (2×18м)	♂	5,14	0,59	6,7	0,82	1,4	p>0,05
		♀	6,29	0,55	6,67	0,63	0,45	p>0,05
	Ведення м'яча (24 м) з обведенням стійок (через 6 м) дальньою рукою	♂	5,92	0,69	6,58	0,64	0,69	p>0,05
		♀	4,64	0,67	6,33	0,53	1,96	p<0,1
	Переміщення 20×5м приставним кроком в стійці баскетболіста	♂	6,4	0,6	6,42	0,63	0,01	p>0,05
		♀	6,71	0,44	6,6	0,51	-0,16	p>0,05
Результативність виконання	Кількість влучень в кошик з 15 спроб з відстані 1,5 (дівч.), 2 м (хл.) з трьох точок	♂	6,57	0,5	8,25	0,59	2,17	p<0,05
		♀	5,64	0,44	7,53	0,44	3,04	p<0,001
	Кількість влучень в кошик із 7 спроб з подвійного кроку після ведення	♂	4,9	0,7	7,5	0,83	2,38	p<0,05
		♀	4,21	0,58	6,4	0,77	2,25	p<0,05

Дії учнів експериментального класу оцінювалися вище, ніж учнів контрольного класу, і під час двосторонніх ігор (рис. 4). Середня оцінка за гру учнів контрольного класу становила $5,4 \pm 0,6$ бала, а учнів експериментального – $7,8 \pm 0,5$ бала ($P < 0,05$). Результати двосторонніх ігор між учнями контрольного та експериментального класів засвідчують перевагу останніх за результатами гри, а також за масовістю володіння навчальним матеріалом з баскетболу. В експериментальному класі у двосторонніх іграх брали участь всі школярі на відміну від контрольного класу, в якому уміння грати в баскетбол виявили 4-6 школярів.

Застосування експериментальної технології навчання гри в баскетбол позитивно вплинуло на рівень фізичної підготовленості шестикласників експериментального класу. Якщо між школярами контрольного та експериментального класів не спостерігалось статистично достовірних відмінностей у розвитку окремих фізичних якостей, то після експерименту хлопці експериментального класу показали кращі результати у розвитку спритності та витривалості ($P < 0,01$). Значно підвищилися показники швидко-силових якостей у школярів експериментального класу порівняно з показниками, отриманими до експерименту ($P < 0,05$), що не

спостерігалось в учнів контрольного класу ($p > 0,05$).

Рис. 4. Оцінка вміння грати в баскетбол учнів експериментального ($\text{♂}=12$; $\text{♀}=15$) і контрольного ($\text{♂}=14$; $\text{♀}=14$) класів за результатами спостереження

Експериментальна технологія практично не позначилася на соматичному здоров'ї учасників дослідження. Водночас діти, які навчалися за експериментальною технологією, випередили однолітків з контрольного класу за результатами випробувань з визначення стійкості і концентрації уваги, зорової пам'яті, розподілу уваги та сприйняття часу ($P < 0,05$). Запропонована технологія навчання гри в баскетбол сприяла поліпшенню поля зору кольорової і силуетної чутливості ока шестикласників експериментального класу.

Опитування шестикласників виявило здатність учнів експериментального класу критично і компетентно оцінити власні досягнення в засвоєнні навчального матеріалу з баскетболу та здатність навчити баскетболу інших дітей. Учні контрольного класу такої здатності не виявили, що теж свідчить про ефективність експериментальної технології.

У п'ятому розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» підведено підсумок дослідження, у процесі якого було виокремлено три групи даних.

Результати наших досліджень підтверджують такі висновки інших авторів: більшість учителів та учнів надають перевагу вивченню навчального матеріалу зі спортивних ігор, зокрема з баскетболу (Портных Ю.И., 1984; Цьось А.В., 1994; Воробей Г.В., 1997; Вольчинський А.Я., 1998; Левків В.І., 1998; Презлята Г.В., 2006); заняття баскетболом позитивно впливають на рівень фізичної підготовленості, стан соматичного здоров'я та пізнавальні процеси школярів (Коряги В.М., 1989; Мозола Р.С., 1989; Яхонтов Е.Р., 1987; Бабушкин В.З., 1991; Поплавський Л.Ю., 2004); ефективним є поєднане вивчення баскетболу з іншими розділами навчального матеріалу шкільної програми (Зеленов І.И.,

1961; Виленский М.Я., Литвинов Е.Н., Туркунов Б.И., 1993); поняття «технології» є багатоаспектним (Нісимчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т., 2000; Черноштан А.Г., 2002; Вітвицька С.С., 2003). Також підтверджено висновки Т.Я.Зельдовича, С.А.Кераманиса (1964), В.П.Филина, Н.А.Фомина (1980), С.Б.Тихвинського (1991), Л.Б.Кохмана (1998); В.Г.Окіпняка, Л.Ю.Поплавського (1999), В.П.Мурзи (2001), щодо сприятливого 12-річного віку дітей для засвоєння гри в баскетбол.

Другу групу складають результати дослідження, які **доповнюють** попередні розробки. Так, фахівці (Линдеберг Ф., 1971; Петерсон Т.Я., 1973) зазначали, що починати двосторонні ігри можна тільки після достатнього оволодіння технікою прийомів, ознайомлення з правилами гри і самою грою, проте переліку техніко-тактичних прийомів фахівці не наводили. Ми доповнили ці положення шляхом визначення мінімуму прийомів гри в баскетбол, які є найнеобхіднішими і достатніми для двосторонніх ігор. Також встановлено послідовність їх вивчення на уроках фізичної культури у загальноосвітній школі. Удосконалено систему контрольних випробувань для оцінювання рівня володіння учнів загальноосвітньої школи прийомами гри шляхом збільшення кількості тестів та розробленням 12-бальної шкали їх оцінювання. Розроблено протокол оцінювання вміння учнів грати в баскетбол. Це доповнює наявні контрольні випробування, запропоновані фахівцями (Семашко Н.В., 1976; Коряги В.М., 1978; Леонов А.Д., 1999; Вальтин А.И., 2003; Поплавський Л.Ю., 2004), що працювали з кваліфікованими баскетболістами або юними баскетболістами у спортивних школах і розробляли критерії для означеної категорії учасників.

Абсолютно **новими** є такі результати:

- визначено сутність поняття «вміння учня грати в баскетбол»;
- введено в обіг поняття «мікро-», «мезо-» і «макротехнологія»; сукупність і визначена послідовність мікротехнологій (навчання прийомів гри в баскетбол та самостійної роботи з їх опанування) формують мезотехнології, а сукупність мезотехнологій (ігрової, технічної та тактичної підготовки) – макротехнологію;
- розроблено технологічні схеми для формування всіх рівнів технологій; визначено послідовність дій у процесі формування будь-якої нової макротехнології;
- виявлено педагогічні умови ефективної реалізації технології навчання баскетболу шестикласників загальноосвітньої школи.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукової та методичної літератури і практики фізичного виховання школярів з обраної проблеми свідчить що:

— засоби баскетболу різнобічно впливають на організм, сприяють вирішенню оздоровчих, виховних та освітніх завдань; формують основу рухових умінь і навичок, необхідних людині у процесі її життєдіяльності; вони мають значні переваги в організації і широкому їх використанні, позаяк викликають позитивні емоції у дітей та бажання займатися

фізичними вправами;

— чинна практика навчання гри в баскетбол не сприяє задоволенню прагнень школярів грати через тривале вивчення окремих прийомів у різних класах;

— недостатньо вивченим залишається питання щодо визначення найсприятливішого віку школярів для засвоєння прийомів гри в баскетбол;

— на сьогодні відсутнє однозначне тлумачення поняття «технологія», не розроблено чітких критеріїв її формування та не розроблено технологій навчання гри в баскетбол, що вимагає уваги науковців;

— малодослідженими є теоретико-методичні засади формування технології концентрованого навчання учнів загальноосвітньої школи грати в баскетбол;

— переважна більшість учителів фізичної культури у своїй роботі з-поміж різних спортивних ігор надають перевагу навчанню баскетболу і вважають недоцільним вивчення матеріалу з баскетболу з 2-го класу; кількість годин, пропоновану навчальною програмою, вважають недостатньою для успішного засвоєння матеріалу, а також стверджують, що за тестами, визначеними навчальною програмою, не можна об'єктивно оцінити рівень володіння учнів матеріалом з баскетболу і рекомендують розробити науково-обґрунтовану технологію навчання гри в баскетбол.

2. Найсприятливішим віком для засвоєння прийомів гри в баскетбол є вік 12 років (6-й клас). Шестикласники здатні засвоїти навчальний матеріал з баскетболу, якщо цей процес забезпечить мотивацію учнів до навчання та передбачить визначення: змісту; загальних і конкретизованих завдань навчання, засобів розвитку фізичних якостей, засвоєння технічних прийомів та навчального матеріалу передбаченого шкільною програмою; методів навчання і тренування; можливих помилок, шляхів їх профілактики та усунення; форм та умов реалізації завдань навчання; норм навантаження; послідовності технологічних дій і процедур; засобів контролю й оцінки діяльності учнів, що в підсумку забезпечує бажаний результат навчання – уміння учнів грати в баскетбол.

3. Експериментальна технологія навчання гри в баскетбол передбачає засвоєння комплексу рухів та рухових дій, що складають цілісну рухову діяльність – гру в баскетбол, тому вона отримала назву макротехнології. Вона містить мезотехнології технічної, тактичної, ігрової підготовки, а також мікротехнології навчання прийомів гри в баскетбол та самостійної роботи з їх опанування.

Технологічні схеми, розроблені для кожного рівня технології, можуть використовуватися і для вивчення інших спортивних ігор та навчального матеріалу з легкої атлетики, гімнастики, туризму. Вони придатні для розробки технологій вивчення та вдосконалення рухових дій дітей різного віку та статі. Навчаючи окремих нескладних фізичних вправ, можна обмежитися мікротехнологією. Вправи, що складаються з певної сукупності складних рухів та рухових дій, передбачатимуть формування усіх рівнів

технологій (мікро-, мезо- та макро-).

4. Реалізація експериментальної технології вимагає розробки системи тестів та критеріїв оцінювання рівня володіння прийомами гри та грою в баскетбол учнів за 12-бальною шкалою. Для розробки шкали оцінювання швидкості виконання прийомів ми модифікували 5-ти бальну шкалу у 12 бальну і на цій основі розробили критерії оцінювання прийомів гри в баскетбол у 6-му класі. За цими критеріями оцінювали швидкість виконання ловіння і передачі м'яча двома руками від грудей та однією від плеча (час, затрачений учнем на виконання 20 точних передач у стінку), швидкість ведення (24 м з обведенням перешкод та 36 м з поворотом) та швидкість переміщень (20×5м зі зміною напрямку), влучність кидків з близької відстані (кількість влучень із 15 спроб) та з подвійного кроку (кількість влучень із 7 спроб). При цьому враховували техніку володіння прийомами.

5. Педагогічними умовами реалізації експериментальної технології є: позитивне мотиваційне налаштування учнів на засвоєння навчального матеріалу, їхнє усвідомлення потреби у самовдосконаленні шляхом широкого використання ігрового та змагального методів; гуманізація навчально-виховного процесу; єдність всіх сторін (теоретичної, фізичної, технічної, тактичної та ігрової) підготовки під час вивчення навчального матеріалу з баскетболу; взаємозв'язок навчального матеріалу з баскетболу з іншими розділами шкільної програми; організація системного контролю й самоконтролю процесу та результатів навчальної діяльності.

Дотримання визначених педагогічних умов дозволило ефективно реалізувати технологію концентрованого навчання гри в баскетбол у формульованому експерименті, у результаті якого діти експериментального класу краще оволоділи прийомами гри в баскетбол, ніж однолітки з контрольного класу. У 50% тестів хлопці експериментального класу показали статистично достовірно кращі результати, ніж однолітки з контрольного класу, а дівчата у 78,6% тестів переважали дівчат з контрольного класу ($p < 0,05$).

6. Дії учнів експериментального класу оцінювалися вище, ніж учнів контрольного класу, під час двосторонніх ігор. Середня оцінка за гру учнів контрольного класу становила $5,4 \pm 0,6$ бала, а експериментального класу – $7,8 \pm 0,5$ бала ($P < 0,05$). Результати двосторонніх ігор між учнями контрольного та експериментального класів засвідчують перевагу останніх і за результатами гри (хлопці 16:14; 13:18; 12:18 та дівчата 2:14; 0:12; 2:12). Це стосується і масовості володіння навчальним матеріалом з баскетболу учнів дослідних груп, оскільки в експериментальному класі практично всі хлопці і дівчата навчилися грати в баскетбол, а в контрольному - уміння грати в баскетбол виявили 4-6 учнів.

Застосування експериментальної технології навчання гри в баскетбол позитивно вплинуло на рівень фізичної підготовленості шестикласників експериментального класу. У кінці експерименту хлопці експериментального класу показали кращі результати у розвитку спритності та витривалості ($P < 0,01$) і значно підвищили показники швидкісно-силових

якостей порівняно з показниками, отриманими до експерименту ($P < 0,05$), що не спостерігалось в учнів контрольного класу ($p > 0,05$). Це дає підстави стверджувати, що запропонована технологія може забезпечити початкову спортивну підготовку дітей в умовах загальноосвітньої школи, як на це націлює доктрина, прийнята I Спортивним конгресом України.

7. Експериментальна технологія суттєво не позначилася на соматичному здоров'ї учасників дослідження. Водночас діти, які навчалися за експериментальною технологією, випередили однолітків з контрольного класу за результатами випробувань з визначення стійкості і концентрації уваги, зорової пам'яті, розподілу уваги та сприйняття часу ($P < 0,05$). Запропонована технологія навчання гри в баскетбол сприяла підвищенню показників поля зору кольорової і силуетної чутливості ока шестикласників експериментального класу.

8. Опитування учнів експериментального класу виявило їхню здатність критично і компетентно оцінити власні досягнення в засвоєнні навчального матеріалу з баскетболу, що свідчить про ефективність експериментальної технології навчання учнів гри в баскетбол.

Наше дослідження не розкриває всіх аспектів означеної проблеми, оскільки залишається не вирішеним питання щодо формування змісту навчального матеріалу та вивчення спортивних ігор у наступних класах, що є кроком подальшої роботи у визначенні пошуку шляхів оптимізації фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Максимів Г.З. Технологія навчання баскетболу учнів загальноосвітньої школи. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – 132 с.
2. Максимів Г. Баскетбол в навчальних програмах з фізичної культури // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2004. – Вип. 8. – Т.4. – С.230-235.
3. Максимів Г.З. Сприятливий вік початку занять баскетболом учнів загальноосвітньої школи // Теорія і практика фізичного виховання. – 2004. – №2. – С.85-92.
4. Максимів Г. Результати опитування вчителів фізичної культури з питань навчання і викладання баскетболу у загальноосвітній школі // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2005. – Вип. 9. – Т.4. – С.205-209.
5. Максимів Г. Оцінювання уміння учнів гри в баскетбол та умови його успішної реалізації // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2005. – № 2 – С.58-62.
6. Максимів Г. Оцінювання прийомів гри в баскетбол на уроках фізичної культури у 6 класі // Фізичне виховання в школі. – 2005. – №4. – С.39-43.
7. Максимів Г.З. Порівняльний аналіз матеріалу з баскетболу у шкільних навчальних програмах 1993 та 2001 рр. // Теорія і практика

фізичного виховання. – 2005. – №1-2. – С. 5-13.

8. Максимів Г.З. Визначення сутності поняття «вміння учня грати в баскетбол»// Теорія та методика фізичного виховання. – 2006. – №2 (22). – С.37-39.

9. Максимів Г. Технологія навчання прийомів гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи// Молода спортивна наука України: 36. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2006. – Вип. 10.– Т.1. – С.150-155.

10. Шиян Б., Максимів Г. Характеристика ставлення шестикласників до уроків фізичної культури та різних розділів навчальної програми// Вісник Прикарпатського університету. Сер.: Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. II. – С. 95-104. (Внесок автора полягає у проведенні анкетування та математичному обчислюванні його результатів).

Анотації

Максимів Г.З. Технологія навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02. – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Львівський державний університет фізичної культури – Львів, 2007.

Дисертаційна робота присвячена розробці технології концентрованого навчання гри в баскетбол учнів з урахуванням їх сприятливого віку для початку занять баскетболом. У роботі наведено технологічні схеми, на основі яких розроблено технології навчання прийомів гри в баскетбол та самостійної роботи з їх опанування, тактичної та ігрової підготовки.

Об'єкт дослідження – засоби фізичного виховання школярів. Предмет – баскетбол як засіб фізичного виховання школярів та технологія його навчання в загальноосвітній школі. Мета – розробити науково обгрунтовану технологію концентрованого навчання учнів грати в баскетбол та експериментально перевірити її ефективність. Методи: аналіз і узагальнення наукової та методичної літератури, опитування (анкетування, бесіди, інтерв'ю); біологічні методи визначення рівня соматичного здоров'я школярів; педагогічне тестування; педагогічне спостереження та педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

У дисертації вперше розроблено технологію концентрованого навчання гри в баскетбол учнів 6-го класу загальноосвітньої школи та визначено педагогічні умови її ефективної реалізації.

Висновки підтверджено даними випробувань володіння учнями навчальним матеріалом з баскетболу та інших розділів шкільної програми, рівня фізичної підготовленості, соматичного здоров'я шестикласників та показників психологічних тестувань і поля зору.

Ключові слова: технологія навчання баскетбол, прийоми гри, технологічна схема, самостійна робота учнів та вчителів у школі.

Maksymiv G.Z. The technology of teaching pupils of secondary school the game of basketball. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Physical Education and Sport in speciality 24.00.02 – Physical culture, physical education of different population groups. – Lviv State University of Physical Culture, 2007.

The thesis deals with the development of the technology of concentrated teaching pupils to play basketball taking into account their favourable age for the beginning of going in for basketball. Technological charts on the basis of which technologies of teaching basketball methods, independent work aiming to master them, tactical and playing preparation have been elaborated in the work.

The object of the research work is the means of physical training of schoolchildren. The subject is basketball as means pupils' physical training and the technology of its teaching at secondary school. The purpose of the given research is the development of scientifically based concentrated teaching pupils to play basketball and the examination of its efficiency by means of the experiment. The methodology of the investigation is based upon the use of the methods of analysis and generalization of the scientific and methodological literature, questioning (questionnaire, conversation); biological methods of the determination of the level of schoolchildren's somatic health; pedagogical testing; pedagogical observation and pedagogical experiment; methods of mathematic statistics.

In the dissertation the technology of concentrated teaching of basketball of 6th form secondary school pupils has been elaborated developed as well as pedagogical conditions of its efficient realization have been determined at first.

The conclusions are confirmed by the results of the tests of schoolchildren's knowledge of educational material in basketball and other parts of the school program, the level of physical preparation and somatic health of the pupils of 6th form and the data of psychological testing and the testing of children's field of vision. The results of the held out research have been introduced into the practical work of secondary schools.

Key words: technology of teaching, basketball, receptions of game, technological chart, independent work, pupils of secondary school.

Максимиw Г.З. Технология обучения игре в баскетбол учеников общеобразовательной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. – Львовский государственный университет физической культуры. – Львов, 2007.

Диссертационная работа посвящена разработке технологии концентрированного обучения игры в баскетбол учеников с учетом их благоприятного возраста для начала занятий по баскетболу. В работе приведены технологические схемы, на основе которых разработаны технологии обучения приемам игры в баскетбол и самостоятельной работы по овладению ими, а также тактической и игровой подготовки.

Объект исследования – средства физического воспитания школьников.

Предмет исследования – баскетбол как средство физического воспитания школьников и технология его обучения в общеобразовательной школе.

Цель исследования – разработать научно обоснованную технологию концентрированного обучения учеников игре в баскетбол и экспериментально проверить ее эффективность.

Методы исследования: анализ и обобщение научной и методической литературы, опрос (анкетирование, беседы); биологические методы определения уровня соматического здоровья школьников; педагогическое тестирование; педагогическое наблюдение и педагогический эксперимент; методы математической статистики.

Научная новизна исследования заключается в том, что впервые разработана технология концентрированного обучения игре в баскетбол учеников 6-го класса общеобразовательной школы и технологические схемы обучения отдельным приемам игры в баскетбол, тактической, игровой подготовке и самостоятельной работе. Определен благоприятный возраст для обучения игре в баскетбол учеников общеобразовательной школы. Усовершенствована система тестов оценивания уровня владения учениками приемами игры в баскетбол и игрой в целом. Определены педагогические условия эффективной реализации технологии концентрированного обучения игре в баскетбол.

В первом разделе «Теоретические основы технологии обучения игры в баскетбол учеников общеобразовательной школы» проанализирована научная и методическая литература по проблеме формирования технологий обучения, освещены вопросы, касающиеся благоприятного возраста для начала занятий баскетболом и его влияния на организм, особенностей обучения баскетболу и его места в школьных программах по физической культуре.

Во втором разделе «Методы и организация исследования» представлены сведения об организации исследования и контингенте исследованных, этапы исследования, дана характеристика методов исследования.

В третьем разделе «Организационно-методические основы формирования технологии обучения игры в баскетбол учеников общеобразовательной школы» проанализированы результаты опроса учителей по вопросам методики обучения баскетболу в общеобразовательной школе, приведены результаты модельного эксперимента по определению благоприятного возраста для занятий баскетболом, а также раскрыта сущность разработанной технологии концентрированного обучения игре в баскетбол и определены педагогические условия ее реализации.

В исследовании технология обучения игре в баскетбол отвечает уровню макротехнологии, технологии тактической, игровой подготовки – мезотехнологии, соответственно технологии обучения приемам игры в

баскетбол и самостоятельной работе по их овладению – микротехнологии. Совокупность микротехнологий составляет мезотехнологию, а сочетание последних составляет целостную макротехнологию обучения игре в баскетбол. Для каждого уровня технологии разработана соответственная технологическая схема.

В четвертом разделе «Эффективность авторской технологии обучения баскетболу, ее влияние на физическое состояние и познавательные процессы учеников экспериментального класса» представлена характеристика уровня владения шестиклассниками приемами игры в баскетбол и игрой в целом, проанализирован уровень физической подготовленности, соматического здоровья и познавательные процессы учеников экспериментальных классов до и после педагогического эксперимента, а также проанализированы результаты анкетирования учеников.

В пятом разделе «Анализ и обобщение результатов исследования» подведены итоги исследования, в процессе которого были выделены три группы полученных сведений: подтверждающие данные; данные, которые дополняют имеющиеся разработки; абсолютно новые результаты по исследуемой проблеме.

Выводы подтверждены данными испытаний владения учениками учебным материалом из баскетбола и других разделов школьной программы, уровня физической подготовленности, соматического здоровья шестиклассников, показателей психологического тестирования и поля зрения. Результаты исследования внедрены в практику работы общеобразовательных школ.

Ключевые слова: технология обучения, баскетбол, приемы игры; технологическая схема; самостоятельная работа, ученики общеобразовательной школы.